

ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Фахова підготовка вчителя-словесника, здатного до реалізації комплексу функцій на високому професійному рівні, є одним із найважливіших завдань вищої філологічної освіти. Конкурентоспроможність фахівця загалом, а також реалізація ним конкретних завдань під час професійної діяльності в школі зокрема, мають стати чіткими орієнтирами ще під час навчання у виші. Молодий вчитель іноземної мови та зарубіжної літератури не зможе повноцінно реалізувати себе у педагогічній галузі, якщо не отримає належної науково-теоретичної та практичної підготовки, результатом якої є не лише комплекс професійних компетенцій, але й сформований світогляд. Зумовлюється це тим фактом, що у школі саме вчитель має безпосередній вплив на розвиток особистостей учнів, вироблення їх смаків, інтересів, поглядів, переконань, ціннісних орієнтацій.

На сьогодні у вищій освіті спостерігається деяке зниження інтересу до цілісного формування світогляду майбутніх фахівців, можливо через занадто сильну ідеологізацію цього процесу у другій половині минулого сторіччя. Проте швидкий темп розвитку суспільства, поява нових технологій в освіті й науці, виникнення альтернативних напрямів освіти вимагають від сучасного фахівця вироблення комплексу особистісних якостей, втілених у його світогляді.

Вирішення проблеми формування світогляду майбутнього вчителя іноземної мови й зарубіжної літератури має відбуватись поступово й цілеспрямовано. Питання це є досить актуальним у педагогічній науці і неодноразово привертало увагу науковців.

Слід вказати, що останнім часом науковці все частіше почали звертати увагу на формування світогляду вчителів з різних дисциплін. Саме у такій залежності від приналежності вченого до тієї чи іншої сфери діяльності і

ствилились праці присвячені дослідженню специфіки формування світогляду на філософсько-методологічному рівні (Р. Арцишевський, О. Спіркін, В. Черноволенко, В. Шинкарук та ін.), соціологічному рівні (Б. Бабак, В. Василенко, Л. Дениско, П. Федосеева та ін.), на психологічному рівні (І. Додонов, Н. Менчинська, Т. Тамбовцева, Б. Теплов та ін.). Безумовно, ця проблема є досить різносторонньою і розглядається з різних позицій.

Звичайно ж, окрім загальнопедагогічного, загальнофілософського та інших спільних для всіх вчителів елементів світогляду, останній має містити вузькоспеціальні елементи. Проблемі формування світогляду вчителя-словесника присвятили свої дослідження Г. Бондар, С. Дорогань, О. Котенко, Ю. Лабунець, О. Слоньовська та ін. Кожен з науковців пропонують своє тлумачення світогляду, його структури та різні підходи до його формування.

Так, О. Котенко вважає формування полікультурного світогляду сучасного вчителя іноземної мови зумовленим соціальним запитом суспільства. Автор вважає, що «узагальнену картину світу через сформованість ідеалів особистості перетворюється на «світорозуміння», «світосприйняття», «світоспоглядання» – тобто істинний світогляд» [3, с. 53]. Нам імпонує подібне тлумачення світогляду, тим більш, О.Котенко слушно відзначає можливість впливу на його формування через виховну, наукову і навчальну діяльність студентів. Пропонуються конкретні заходи у межах кожної із вказаних сфер діяльності. Ми поділяємо думку й щодо того, що найбільший вплив справляє навчальна діяльність, оскільки зміст навчальної діяльності враховує підготовку студентів з гуманітарного, соціально-економічного, природничого та професійного і практичного циклів дисциплін, що свідчить про одночасний вплив на різні компоненти світогляду.

Подібною думки дотримується й Г. Бондар, яка вказує, що «освітнє середовище у ВНЗ виступає як середовище безпосереднього оточення студента, що діє на нього опосередковано через створення громадської думки, шкали цінностей, поглядів людей, що оточують» [1, с. 80]. Дослідниця зазначає, що «відповідно до конкретного навчального предмета, гуманістичне освітнє середовище – це особистісно орієнтований навчальний процес, що реалізовує гуманістичний потенціал відповідної дисципліни, через включення спеціальним

чином організованих особистісно значущих для студента знань при використанні відповідних форм і методів. При цьому значно посилений рівень спрямованості навчально-виховного процесу на розвиток і саморозвиток особистості студента» [1, с. 80]. Таким чином, стверджується, що кожна навчальна дисципліна містить потенціал для формування світогляду майбутнього фахівця. Завдання викладачів вишу спрямувати цей потенціал у потрібному напрямку.

Ще один аспект питання, що розглядається, торкається Ю. Лабунець, яка вказує, що самоосвіта особистості, як усвідомлений вид діяльності, спрямований відповідно до мотивації і мети особистості, на отримання певних компетенцій, обраними способами дій – є необхідною складовою саморозвитку особистості, що слід вважати вимогою сучасності. Автор зазначає, що «в контексті підготовки майбутніх учителів іноземної мови ця вимога постає ще гостріше, оскільки вчитель має вміти діагностувати та випереджувати запити суспільства, готуючи молоде покоління до успішного та гармонійного життя» [4].

Істотним є те, як підкреслює Ю. Лабунець, що професійна освіта у сучасних педагогічних ВНЗ не в змозі передбачити все з чим може зіткнутися на практиці майбутній вчитель. Однією з ключових компетенцій у структурі професійної компетентності є іншомовна комунікативна компетенція, яка передбачає сформованість вторинної мовної особистості майбутнього вчителя як надбудови на основі первинної мовної особистості [4]. Відповідно, важливою складовою світогляду вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури має стати вторинна мовна соціалізація.

Слід відзначити також, і необхідність полікультурної підготовки, яка, згідно із твердженням О. Слоньовської, дозволяє випустити зі стін вишу вільномислячу, відкрити, толерантну особистість, здатну до усвідомленого морального вибору в світі різноманітних культурних цінностей, до духовно-морального самовдосконалення і творчого саморозвитку [5].

Зазначимо, що у формуванні світогляду фахівця-словесника, важливу роль відіграють вузько специфічні види роботи у навчальній діяльності. Так, С. Дорогань вказує, що слід використовувати нові педагогічні моделі, які

акцентують увагу на аналізі педагогічної діяльності, засвоєнні знань, аналізі цінності і новизни інформації, на розвитку мислення особистості, модифікації її поведінки, на організації самостійного пошуку інформації, створенні справжнього інтересу в процесі навчання» [2, с. 197]. Автор вважає художню літературу одним із найбільш адекватних і ефективних засобів формування світогляду вчителя.

На жаль, незважаючи на велику кількість робіт, присвячених дослідженню закономірностей формування світогляду вчителя, зовсім небагато уваги приділено світогляду майбутнього вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури і майже залишається поза увагою дослідників проблема використання потенціалу художнього тексту щодо позитивного впливу на цей процес. Проте, слід вказати, що у практичній підготовці вчителя-словесника художній текст обов'язково використовується, але режими роботи з ним вимагають систематизації та узагальнення. Тому вважаємо за потрібне висвітлити окремі варіанти використання художніх текстів як в оригіналі, так і в перекладі на практичних заняттях з фахових дисциплін.

Спираючись на досвід роботи з професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови й зарубіжної літератури, вкажемо, що використання художнього тексту має місце на заняттях з історії зарубіжної літератури, методики її викладання, літератури країни, мова якої вивчається, основної та другої іноземних мов, філологічних спецкурсів, методики вивчення іноземної мови, вступу до літературознавства, теорії літератури, а також під час виконання індивідуальних науково-дослідних завдань, написання курсових, дипломних і конкурсних робіт та у межах засідань філологічних гуртків і товариств. Отже, розглянемо специфіку роботи з художнім текстом детальніше.

На заняттях з історії зарубіжної літератури та літератури країни, мова якої вивчається, студенти мають змогу безпосередньо познайомитися з творами представників світової літератури, розширивши свій світогляд завдяки критичному аналізу тематики, проблематики, системи образів та інших аспектів художніх творів. Майстерність викладача має виражатися у раціональній організації роботи над твором, оскільки лівова частка студентської діяльності належить самостійній роботі, що полягає у його прочитанні. На окрему увагу

заслуговує той факт, що кількість та обсяги творів для прочитання студентами є досить великими, і викладач має допомогти студентам проаналізувати та систематизувати інформацію, отриману з власне художніх творів та літературної критики.

Позитивним моментом у професійній підготовці є можливість паралельного використання художніх текстів й на заняттях з методик викладання зарубіжної літератури та іноземної мови. У цьому напрямі роботи студенти вже опановують вміннями організовувати роботу з художнім текстом їх майбутніх учнів, також впливаючи на формування їхнього світогляду. Тому у вчителя має бути власна точка зору на тлумачення змісту, чітке уявлення про структуру створу, ідейне та тематичне навантаження тощо, а також щодо методів організації роботи учнів з літературними творами різних жанрів та напрямів.

Підготувати студентів до кропіткої роботи з творчістю письменників та літературною критикою допомагає вступ до літературознавства, метою якого є закласти теоретичний фундамент для вивчення історико-літературних дисциплін, сформувати навички літературознавчого аналізу художнього твору. Курс вивчення теорії літератури, навпаки, покликаний підсумувати усю роботу з художнім текстом, адже його метою є узагальнення й закріплення набутих знань, підготувати до аналізу літературних явищ в цілісності й специфічності, поглибивши системно-цілісне розуміння художнього твору, ознайомити з найбільш значущими досягненнями сучасної літературознавчої науки.

Можливість опрацювання художніх текстів в оригіналі надають заняття з основної та другої іноземної мови. Таким чином, відбувається безпосереднє знайомство з твором у тому вигляді, у якому його створив автор. Інколи це є досить важливим через те, що перекладачі не завжди можуть передати усе, що хотів сказати письменник. Отже, для глибшого розуміння авторської позиції слід використовувати твори в оригіналі. Крім здійснення різних видів філологічного аналізу твору, на заняттях слід організувати також використання його фрагментів під час мікровикладання, декламацію поетичних та драматизацію драматичних творів. Ще сильніший позитивний вплив справляють на формування світогляду студентів такі форми роботи, як

«Круглий стіл», ділова або рольова гра (студенти виступають в якості людей задіяних у сферах, пов'язаних з філологією – журналіст, мовознавець, літературознавець, вчитель, редактор тощо), «мозковий штурм» та інші активні форми і методи роботи.

Ще глибшою може виявитися робота з художнім текстом та виявити приховані можливості студентів та значно збагатити їх світогляд на заняттях з філологічних спецкурсів, які, як правило, викладаються за вибором студента. По-перше, студент може обрати, що є цікавішим для нього; по-друге, отримує змогу розширити свою систему знань з проблеми, до якої він є небайдужим.

Не можна залишити поза увагою і наявність науково спрямованого підходу до роботи з художнім текстом під час підготовки різних видів робіт у межах науково-дослідної роботи студентів. У цьому відношенні слід бути обачними щодо масових наукових робіт типу індивідуальних науково-дослідних завдань та курсових робіт, які є обов'язковими для усіх студентів, і намагатись зацікавити як проблемною постановкою завдань дослідження, так і зв'язком з їх інтересами. Що ж стосується дипломних та конкурсних робіт, то цією діяльністю мають займатися лише студенти, готові до самостійного наукового пошуку, відкриті для інновацій та нестандартного мислення, що дозволяє максимально позитивно вплинути на їх світогляд.

Загалом використання художнього тексту на заняттях має високий потенціал позитивного впливу на формування світогляду вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури. Процес цей відбувається у кількох напрямках, тобто художній твір дозволяє розвинути в студентів виховний, навчально-методичний та науково-дослідний потенціал, що має значно збагатити не тільки їх життєвий досвід, але й розширити їх світогляд, сприяючи підвищенню якості професійної підготовки фахівців-філологів.

Питання потребує подальшої розробки, оскільки на увагу з боку дослідників заслуговують проблеми раціональної організації роботи з великою кількістю художніх текстів, чітке структурування світогляду вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури, розробка інтегрованих курсів для комплексного впливу на формування світогляду вчителя-словесника.

Список використаних джерел

1. Бондар Г. Значення освітнього середовища для формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів у процесі вивчення філологічних дисциплін / Г. Бондар // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2012. – Випуск 40. – 360 с. – С. 78-85.
2. Дорогань С. О. Українська література у формуванні світогляду майбутнього вчителя / С. О. Дорогань // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури, 2004. – № 39. – С. 195-205.
3. Котенко О. В. Формування світогляду майбутнього вчителя іноземної мови засобами навчальних дисциплін / О. В. Котенко // Імідж сучасного педагога. – 2012. – № 9 (128). – С. 52-55.
4. Лабунець Ю. О. Самоосвіта в контексті становлення вторинної мовної особистості майбутнього вчителя іноземної мови / Ю. О. Лабунець // Вісник психології і педагогіки: зб. наук. пр. / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інституту психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 11. – К., 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.psych.kiev.ua/Лабунець_Ю.О._Самоосвіта_в_контексті_становлення_вторинної_мовної_особистості_майбутнього_вчителя_іноземної_мови/.
5. Слоновьська О. Б. Підготовка майбутніх педагогів гуманітарного профілю до діяльності в умовах полікультурного освітнього простору / О. Б. Слоновьська // Наукова бібліотека України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/40-stattya/191-pidgotovka-majbutnih-pedagogiv-gumanitarnogo-profilju-do-dijalnosti-v-umovah-polikulturnogo-osvitnogo-prostoru.html>.

Коноваленко Т. В.

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Сучасне суспільство розвивається швидкими темпами і тяжіє до отримання максимального результату за найкоротший час. Це стосується й сфери вищої освіти. Підготовка високоосвіченого фахівця здійснюється в нашій країні не менше, ніж чотири роки. Проте ці роки мають настільки ретельно підготувати його майбутньої професійної діяльності, щоб він міг протягом усього свого життя якісно виконувати свої професійні функції, особливо це стосується професії вчителя.

Звичайно ж ідеально в професійному плані підготувати фахівця неможливо, адже кожен день нашого стрімкого життя диктує все нові й нові правила, проте не можливо дати вчителю такі знання, вміння і навички, які б були актуальними усе його життя. Відповідно, у його підготовку слід закласти готовність до подальшої самоосвіти і самовдосконалення, тобто так сформувати його світогляд, щоб він був готовий скористатися опанованим арсеналом професійно значущих умінь і якостей, гнучко використовувати їх в мінливих шкільних умовах та створювати власний навчально-методичний і науково-дослідницький банк ідей. На жаль, переважна більшість вчителів-початківців не відчують себе достатньо упевненими під час здійснення їх професійної діяльності і не в змозі створити умови для занурення учнів у світ іншої мови та ще й дозволити реалізуватися їх вторинній соціалізації, а також відкрити для них надзвичайний світ зарубіжної літератури, розвинути їх естетичні смаки та ціннісні орієнтації.

Отже, у процесі підготовки вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури, крім здобуття комплексу професійно необхідних знань, умінь і навичок, важливим завданням є формування його світогляду. Ця проблема вимагає цілеспрямованого і послідовного підходу.

Вказана проблема не є новою, її торкались вітчизняні і зарубіжні вчені ще